

การจัดการเพื่อการอนุรักษ์โบราณวัตถุของวัดปราสาทสิทธิ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

MANAGEMENT FOR THE CONSERVATION OF ANTIQUES OF PRASATSIT TEMPLE AT DAMNOEN SADUAK DISTRICT IN RATCHABURI PROVINCE

พระสมุห์สุชาติ กบิณฺฐารณนท*, พระมหากังวาล ศรชัย,
พระครูภัทรสารสุนทร (สุรพล แยมชุม)

Phrasamu Suchat Kabincharanon*, Phramaha Kangwal Sornchai,

Phrarkhruphattarasansunthon (Surapol Yaemchum)

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

*Corresponding Author E-mail: suchartapichato@hotmail.com

Received February 10, 2026; Revised May 6, 2026; Accepted May 11, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาระดับการจัดการเพื่อการอนุรักษ์โบราณวัตถุของวัดปราสาทสิทธิ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี 2. เปรียบเทียบการจัดการเพื่อการอนุรักษ์โบราณวัตถุของวัดปราสาทสิทธิ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ 3. ศึกษาปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะในการจัดการเพื่อการอนุรักษ์โบราณวัตถุของวัดปราสาทสิทธิ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี มีระเบียบวิธีวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสมวิธี การวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามเก็บข้อมูลจากประชาชนในพื้นที่ตำบลปราสาทสิทธิ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี จำนวน 369 คน วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้โดยหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทดสอบสมมติฐานโดยการทดสอบค่าเอฟ วิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวและการวิจัยเชิงคุณภาพใช้แบบสัมภาษณ์เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 9 รูปหรือคน และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท

ผลการวิจัยพบว่า 1. ระดับการจัดการเพื่อการอนุรักษ์โบราณวัตถุของวัดปราสาทสิทธิ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านความร่วมมือในการอนุรักษ์โบราณวัตถุกับหน่วยงานราชการ อยู่ในระดับมาก รองลงมา ได้แก่ ด้านการดูแลรักษาโบราณวัตถุ อยู่ในระดับมาก ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ด้านการให้ความรู้ในการอนุรักษ์โบราณวัตถุแก่ประชาชน อยู่ในระดับมาก 2. ผลการเปรียบเทียบการจัดการเพื่อการอนุรักษ์โบราณวัตถุของวัดปราสาทสิทธิ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนที่มีเพศ อายุ การศึกษา สามัญ อาชีพ และรายได้ มีระดับการปฏิบัติไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ 3. ปัญหา อุปสรรค ได้แก่ วัดขาดมาตรฐานในการป้องกันภัยจากอุทกภัยและอัคคีภัยในบริเวณสถานที่เก็บรักษาโบราณวัตถุ ส่วนข้อเสนอแนะ ได้แก่ ควรมีการสร้างมาตรฐานในการป้องกันภัยจากอุทกภัยและอัคคีภัยในบริเวณสถานที่เก็บรักษาโบราณวัตถุอย่างบูรณาการกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นการอนุรักษ์โบราณวัตถุไม่ให้เกิดความเสียหาย

คำสำคัญ: การอนุรักษ์, โบราณวัตถุ, วัดปราสาทสิทธิ์

Abstract

This research article aimed to: 1. study the level of management for the conservation of antiquities at Wat Prasat Sit, Damnoen Saduak District, Ratchaburi Province; 2. compare the management for the conservation of antiquities at Wat Prasat Sit, classified by personal factors; and 3. investigate the problems, obstacles, and recommendations regarding the management for the conservation of antiquities at Wat Prasat Sit. This study employed a mixed-methods research design. For the quantitative research, questionnaires were administered to 369 residents of Prasat Sit Subdistrict, Damnoen Saduak District, Ratchaburi Province. Data were analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation, F-test, and one-way analysis of variance. For the qualitative research, interviews were conducted with nine key informants, and the data were analyzed using contextual content analysis.

The findings revealed that 1. The overall level of management for the conservation of antiquities at Wat Prasat Sit was high. When individual aspects were considered, cooperation with government agencies in conserving antiquities had the highest mean, followed by the care and preservation of antiquities, while providing the public with knowledge about antiquities conservation had the lowest mean; nevertheless, all aspects were at a high level. 2. The comparison of management for the conservation of antiquities classified by personal factors revealed that people with different genders, ages, general education levels, occupations, and incomes did not differ in their levels of practice; therefore, the research hypotheses were rejected. and 3. The major problem and obstacle was the lack of adequate standards for protecting antiquities storage areas against floods and fires. It was therefore recommended that integrated standards for flood and fire prevention in antiquities storage areas be established in collaboration with relevant agencies to protect antiquities from damage and ensure their effective conservation.

Keywords: Conservation, Antiquities, Wat Prasat Sit

บทนำ

จากการศึกษาวิจัยและเอกสารทางประวัติศาสตร์พบว่าพระพุทธศาสนาเถรวาทในไทยมีรากฐานมาจากการส่งเสริมของพระเจ้าอโศกมหาราชโดยมีพระโสมเถระและพระอุตตเถระเป็นประธานเผยแผ่ในดินแดนสุวรรณภูมิซึ่งปรากฏหลักฐานสำคัญคือศิลาจารึกธรรมจักรกับกวางหมอบที่จังหวัดนครปฐม (สมศักดิ์ศรีสันติสุข, 2537) การเผยแผ่ศาสนาในปัจจุบันจึงต้องอาศัยศิลปวัตถุและโบราณวัตถุซึ่งเป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้และเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินมาเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดภูมิปัญญาและความเชื่อเนื่องจากสิ่งเหล่านี้เป็นผลรวมของการสั่งสมประสบการณ์ที่ช่วยให้มนุษย์อยู่รอดและเจริญงอกงามมาจนถึงปัจจุบัน โบราณวัตถุจึงมีนิยามครอบคลุมทั้งสิ่งหามทรัพย์ที่มนุษย์ประดิษฐ์ขึ้นหรือเกิดขึ้นตามธรรมชาติที่มีคุณค่าทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี ซึ่งมีบทบาทสำคัญทั้งในด้านเศรษฐกิจ การศึกษา พิธีกรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมทุกยุคสมัย (สายันต์ ไพเราะจูจิตร, 2548) การทำความเข้าใจในคุณค่าเหล่านี้จะช่วยให้นักวิจัยและผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถปฏิบัติงานอนุรักษ์ได้อย่างถูกต้องโดยไม่ทำลายหรือบิดเบือนความเป็นจริงทางประวัติศาสตร์ที่เป็นรากฐานสำคัญของชาติสืบไป

ในด้านการบริหารจัดการและการรักษาความคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรม กรมศิลปากรได้จัดทำโครงการพัฒนาศักยภาพบุคลากรและสร้างร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่ออนุรักษ์และสืบทอดงานช่างฝีมือผ่านการขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุและการสร้างพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน (กรมศิลปากร, 2549) โบราณวัตถุในทางพระพุทธศาสนาเปรียบเสมือนบรรพบุรุษหรือตำราที่ไม่มีลายลักษณ์อักษรซึ่งอนุชนรุ่นหลังควรให้ความเคารพนอบน้อมและดูแลรักษาเช่นญาติผู้ใหญ่เนื่องจากเป็นหลักฐานแสดงความรู้เรื่องของเทคโนโลยีและสังคมในอดีต (พระมหาเสถียร ถาวรรณโม, 2555) โดยเฉพาะโบราณวัตถุส่วนใหญ่ที่ประดิษฐานอยู่ในวัดซึ่งทำให้พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการเป็นแกนนำอนุรักษ์ร่วมกับประชาชนเพื่อสร้างจิตสำนึกในการหวงแหนสมบัติของชาติ การพัฒนาประเทศในสภาวะการณ์ปัจจุบันจึงต้องรักษาคุณภาพระหว่างการพัฒนาอนุรักษ์กับการพัฒนาโดยอาศัยการดัดแปลงใช้สอยโบราณสถานและสถาปัตยกรรมต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับยุคสมัยแต่ยังคงต้องรักษาลักษณะเด่นและคุณค่าทางประวัติศาสตร์ไว้อย่างครบถ้วนเพื่อให้มรดกเหล่านี้สามารถส่งผ่านคุณประโยชน์ไปสู่คนรุ่นต่อไปได้อย่างยั่งยืน

ในสภาวะการณ์ปัจจุบัน แม้ว่าภาครัฐและเอกชนจะมีการกำหนดระเบียบและแนวทางในการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ แต่การทำลายโบราณวัตถุอันเกิดจากความขาดจิตสำนึกของคนในชาติยังคงเป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อสมบัติของแผ่นดิน การอนุรักษ์โบราณวัตถุจึงเป็นงานที่มีความละเอียดอ่อนและมีกระบวนการที่สลับซับซ้อนในทุกรูปแบบ ซึ่งพระสงฆ์ในฐานะแกนนำหลักในการดูแลรักษาทรัพย์สินภายในวัด จำเป็นต้องศึกษาทำความเข้าใจกับโบราณวัตถุอย่างลึกซึ้ง ทั้งในด้านวัสดุที่ใช้สภาพสิ่งแวดล้อม และบริบททางสังคม (กรมศิลปากร, 2533) เพื่อที่จะสามารถกำหนดวัตถุประสงค์และแนวทางในการบูรณะได้อย่างเหมาะสม โดยต้องอาศัยความร่วมมือจากนักวิชาการหลายสาขาควบคู่ไปกับการปฏิบัติงานตามหลักวิชาการที่ถูกต้อง มิฉะนั้นความปรารถนาดีในการอนุรักษ์อาจกลายเป็นการสร้างความเสี่ยงและทำให้มรดกที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ต้องเสื่อมสภาพหรือสูญหายไปเร็วกว่าเดิม

วัดปราสาทสิทธิ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ถือเป็นกรณีศึกษาที่สำคัญของการเป็นศูนย์กลางรวบรวมโบราณวัตถุทั้งในระดับวัดและชุมชน จนมีการจัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์โบราณวัตถุวัดปราสาทสิทธิ์ เพื่อคุ้มครองรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่มีทั้งประเภทขึ้นทะเบียนและไม่ได้ขึ้นทะเบียนไว้เป็นจำนวนมาก อย่างไรก็ตาม โบราณวัตถุเหล่านี้กำลังเผชิญกับสภาพความชำรุดทรุดโทรมตามกาลเวลา ในขณะที่พระสงฆ์และผู้ดูแลยังขาดความเข้าใจในวิธีการจัดการเชิงวิชาการและการวางแผนพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ยั่งยืนสำหรับเด็กและเยาวชน (กรมศิลปากร, 2533) ด้วยเหตุนี้ การศึกษาถึงระบบการจัดการและกระบวนการอนุรักษ์ของวัดปราสาทสิทธิ์จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อนำข้อมูลมาใชวางแผนพัฒนาการดูแลรักษาให้โบราณวัตถุคงอยู่ในสภาพที่สมบูรณ์และทรงคุณค่าสูงสุด ซึ่งนอกจากจะเป็นการสืบทอดมรดกทางพระพุทธศาสนาให้แก่อนุชนรุ่นหลังแล้ว ยังสามารถใช้เป็นโมเดลต้นแบบในการวางแผนอนุรักษ์โบราณวัตถุในสถานที่อื่น ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการจัดการเพื่อการอนุรักษ์โบราณวัตถุของวัดปราสาทสิทธิ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
2. เพื่อเปรียบเทียบการจัดการเพื่อการอนุรักษ์โบราณวัตถุ ของวัดปราสาทสิทธิ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล
3. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการจัดการเพื่อการอนุรักษ์โบราณวัตถุของวัดปราสาทสิทธิ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ดำเนินการโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีลักษณะเป็นการวิจัยแบบขนาน (Convergent Parallel Design) ซึ่งดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งสองส่วนในช่วงเวลาเดียวกัน และนำผลการวิจัยมาบูรณาการร่วมกันในขั้นตอนการอภิปรายผลในส่วนของการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 369 คน สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ที่คัดเลือกแบบเจาะจง จำนวน 9 รูปหรือคน

2. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

2.1 ประชากร ได้แก่ ประชาชนที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไปและภูมิลำเนาในพื้นที่ในตำบลประสาทสิทธิ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี จำนวน 4,638 คน (เทศบาลตำบลประสาทสิทธิ์ จังหวัดราชบุรี, 2565)

2.2 กลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรคำนวณของทาโร่ ยามาเน่ (Yamane, 1973) ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และกำหนดค่าความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ร้อยละ 5 ซึ่งคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างได้จำนวน 369 ราย จากนั้นดำเนินการสุ่มตัวอย่างโดยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling)

2.3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 9 รูปหรือคน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) ประกอบด้วย กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้ กลุ่มที่ 1 พระสงฆ์ที่มีหน้าที่ในการอนุรักษ์โบราณวัตถุ จำนวน 1 รูป กลุ่มที่ 2 ผู้นำชุมชนในการอนุรักษ์โบราณวัตถุ จำนวน 4 คน กลุ่มที่ 3 เจ้าหน้าที่ผู้เชี่ยวชาญในการอนุรักษ์โบราณวัตถุ จำนวน 2 คน และ กลุ่มที่ 4 ประชาชนชาวบ้านในการอนุรักษ์โบราณวัตถุ จำนวน 2 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 แบบสอบถาม (Questionnaire) แบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของประชาชนที่ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ และรายได้ ซึ่งเป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ (Check List) ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการจัดการเพื่อการอนุรักษ์โบราณวัตถุของวัดปราสาทสิทธิ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตอนที่ 3 ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะสำหรับยกระดับการจัดการเพื่อการอนุรักษ์โบราณวัตถุของวัดปราสาทสิทธิ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ซึ่งเป็นคำถามแบบปลายเปิด (Open Ended Question) และแบบสอบถามดังกล่าวได้ผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน และคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item-Objective Congruence: IOC) ซึ่งมีค่าอยู่ระหว่าง 0.67–1.00 จากนั้นนำไปทดลองใช้ (Try-out) กับกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน และวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้สัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.88

3.2 แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept Interview) แบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 2 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ และตอนที่ 2 เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการจัดการเพื่อการอนุรักษ์โบราณวัตถุของวัดปราสาทสิทธิ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี แบบสัมภาษณ์

เชิงลึกเป็นแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) แบ่งออกเป็น 2 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ และตอนที่ 2 ประเด็นเกี่ยวกับการจัดการเพื่อการอนุรักษ์โบราณวัตถุของวัดปราสาทสิทธิ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยดำเนินการขอหนังสือราชการจากผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขอความร่วมมือในการอำนวยความสะดวกแก่การเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ศึกษา จากนั้นนำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไปดำเนินการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างด้วยตนเองทั้งหมด โดยมีการติดตามและรวบรวมแบบสอบถามกลับคืนอย่างครบถ้วนทุกฉบับ พร้อมทั้งตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของข้อมูลก่อนการวิเคราะห์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความครบถ้วนสมบูรณ์คิดเป็นร้อยละ 100 ของจำนวนแบบสอบถามที่แจกไปทั้งหมด

4.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยดำเนินการขอหนังสือราชการจากผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถึงผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการให้ข้อมูลเชิงลึก จากนั้นประสานงานเพื่อนัดหมายวัน เวลา และสถานที่ในการสัมภาษณ์ให้เหมาะสมกับบริบทของผู้ให้ข้อมูล เมื่อถึงวันและเวลาที่กำหนด ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ตามแนวคำถามแบบกึ่งโครงสร้างที่จัดเตรียมไว้ เพื่อให้ครอบคลุมประเด็นการศึกษารอบด้าน โดยได้รับอนุญาตให้ใช้การจดบันทึกและการบันทึกเสียงประกอบการสัมภาษณ์ ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความถูกต้อง ครบถ้วน และมีความน่าเชื่อถือ สามารถนำไปวิเคราะห์เชิงเนื้อหาได้อย่างเป็นระบบและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้คำนึงถึงจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ โดยได้มีการข้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัยแก่ผู้ให้ข้อมูล ขอความยินยอมในการเข้าร่วมการวิจัยโดยสมัครใจ (Informed Consent) และรับรองการเก็บรักษาความลับของข้อมูล (Confidentiality) รวมทั้งไม่เปิดเผยชื่อหรือข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้ข้อมูล

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วนหลัก ได้แก่ 1. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) เพื่ออธิบายลักษณะทั่วไปและลักษณะเชิงสถิติของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และ 2. การวิเคราะห์สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) เพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัย โดยใช้การทดสอบค่าที (t-test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance: One-Way ANOVA) ด้วยค่าเอฟ (F-test) ทั้งนี้ เมื่อพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ผู้วิจัยจะดำเนินการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ โดยใช้วิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD) เพื่อระบุคู่ที่มีความแตกต่างอย่างชัดเจน ทั้งนี้ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจะถูกนำไปใช้ร่วมกับข้อมูลเชิงคุณภาพเพื่อการตีความผลการวิจัยในภาพรวม

5.2 การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการจัดหมวดหมู่ข้อมูล สังเคราะห์ประเด็นสำคัญ และตีความเชิงความหมาย

ผลการวิจัย

1. ระดับการจัดการเพื่อการอนุรักษ์โบราณวัตถุของวัดปราสาทสิทธิ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการปฏิบัติที่มีต่อการจัดการเพื่อการอนุรักษ์โบราณวัตถุ
ของวัดปราสาทสิทธิ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม

การจัดการเพื่อการอนุรักษ์โบราณวัตถุของวัดปราสาทสิทธิ์		ระดับการปฏิบัติ		
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1	ด้านการดูแลรักษาโบราณวัตถุ	3.58	0.52	มาก
2	ด้านการให้ความรู้ในการอนุรักษ์โบราณวัตถุแก่ประชาชน	3.41	0.61	ปานกลาง
3	ด้านความร่วมมือในการอนุรักษ์โบราณวัตถุกับหน่วยงานราชการ	3.74	0.48	มาก
ภาพรวม		3.58	0.44	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า การจัดการเพื่อการอนุรักษ์โบราณวัตถุของวัดปราสาทสิทธิ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีระดับสูงสุด ได้แก่ ด้านความร่วมมือในการอนุรักษ์โบราณวัตถุกับหน่วยงานราชการ อยู่ในระดับมาก รองลงมา ได้แก่ ด้านการดูแลรักษาโบราณวัตถุ อยู่ในระดับมาก ส่วนด้านที่มีระดับต่ำสุด ได้แก่ ด้านการให้ความรู้ในการอนุรักษ์โบราณวัตถุแก่ประชาชน อยู่ในระดับปานกลาง

2. การเปรียบเทียบการจัดการเพื่อการอนุรักษ์โบราณวัตถุของวัดปราสาทสิทธิ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ตารางที่ 2 การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับการปฏิบัติของประชาชนที่มีต่อการจัดการเพื่อการอนุรักษ์โบราณวัตถุของวัดปราสาทสิทธิ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม จำแนกตามเพศ อายุ การศึกษาสามัญ อาชีพ และรายได้

ปัจจัยส่วนบุคคล	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
เพศ	ระหว่างกลุ่ม	0.07	2	0.03	1.65	0.19
	ภายในกลุ่ม	8.44	366	0.02		
	รวม	8.51	368			
อายุ	ระหว่างกลุ่ม	0.03	3	0.01	1.00	0.39
	ภายในกลุ่ม	3.61	365	0.01		
	รวม	3.64	368			
การศึกษาสามัญ	ระหว่างกลุ่ม	0.01	2	0.03	0.65	0.52
	ภายในกลุ่ม	3.49	366	0.09		
	รวม	3.50	368			
อาชีพ	ระหว่างกลุ่ม	0.01	3	0.02	0.15	0.93
	ภายในกลุ่ม	3.64	365	0.06		
	รวม	3.65	368			
รายได้	ระหว่างกลุ่ม	.00	2	0.03	0.34	0.71
	ภายในกลุ่ม	3.63	366	0.01		
	รวม	3.63	368			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 2 พบว่า ประชาชนที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษาสามัญ อาชีพ และรายได้แตกต่างกัน มีระดับการปฏิบัติในการจัดการเพื่อการอนุรักษ์โบราณวัตถุของวัดปราสาทสิทธิ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรีไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ดังนั้น จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ในทุกประเด็น

3. ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการจัดการเพื่อการอนุรักษ์โบราณวัตถุของวัดปราสาทสิทธิ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี พบว่า การดำเนินงานยังประสบข้อจำกัดในหลายด้าน ทั้งการขาดมาตรฐานในการป้องกันและควบคุมการหลุดตัวของดิน ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของโบราณวัตถุในระยะยาว อีกทั้งยังขาดระบบเฝ้าระวังอัคคีภัยและการป้องกันการลอบวางเพลิงที่มีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การเผยแพร่ความรู้ด้านการอนุรักษ์โบราณวัตถุยังไม่ทั่วถึง ส่งผลให้ประชาชนขาดความตระหนักและการมีส่วนร่วมอย่างเหมาะสม รวมถึงวัดยังขาดบทบาทเชิงรุกในการประสานงานกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ในส่วนของข้อเสนอแนะ ควรมีการพัฒนามาตรการป้องกันความเสี่ยงทั้งด้านโครงสร้างและอัคคีภัยอย่างเป็นระบบ เสริมสร้างการให้ความรู้แก่ประชาชนผ่านกิจกรรมทางศาสนาและสื่อชุมชน ส่งเสริมภาวะผู้นำและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านการศึกษาดูงาน ตลอดจนจัดให้มีระบบการประสานงานและการแจ้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อยกระดับประสิทธิภาพในการอนุรักษ์โบราณวัตถุให้มีความยั่งยืนมากยิ่งขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

1. ระดับการจัดการเพื่อการอนุรักษ์โบราณวัตถุของวัดปราสาทสิทธิ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี พบว่า การจัดการเพื่อการอนุรักษ์โบราณวัตถุของวัดปราสาทสิทธิ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านความร่วมมือในการอนุรักษ์โบราณวัตถุกับหน่วยงานราชการ อยู่ในระดับมาก รองลงมา ได้แก่ ด้านการดูแลรักษาโบราณวัตถุ อยู่ในระดับมาก ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ด้านการให้ความรู้ในการอนุรักษ์โบราณวัตถุแก่ประชาชน อยู่ในระดับมาก ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของพระธรรมธันส์ กนต์วิโร (ชัยธรรมภักดิ์) (2566) ได้วิจัยเรื่อง แนวทางการอนุรักษ์โบราณสถาน วัดพระพุทธบาทราชวรมหาวิหาร จังหวัดสระบุรี ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการอนุรักษ์โบราณสถาน วัดพระพุทธบาทราชวรมหาวิหาร จังหวัดสระบุรี มีการดำเนินการอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากการศึกษารวบรวมข้อมูลพื้นฐานด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศิลปกรรม ควบคู่กับการดำเนินการอนุรักษ์ทั้งในระดับพื้นฐาน ได้แก่ การดูแลรักษา การป้องกันคุ้มครอง และการใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสม และในระดับขั้นสูง ได้แก่ การบูรณะ การปฏิสังขรณ์ และการป้องกันการเสื่อมสภาพ ภายใต้คำแนะนำของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งยังให้ความสำคัญกับการพัฒนาสภาพแวดล้อมและการมีส่วนร่วมของหน่วยงานและชุมชนในการอนุรักษ์โบราณสถาน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยในประเด็นการให้ความสำคัญต่อความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐและการดูแลรักษาโบราณวัตถุอย่างเป็นระบบ อันส่งผลให้การจัดการเพื่อการอนุรักษ์อยู่ในระดับมากโดยภาพรวม

2. การเปรียบเทียบการจัดการเพื่อการอนุรักษ์โบราณวัตถุของวัดปราสาทสิทธิ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษาสามัญ อาชีพ และรายได้แตกต่างกัน มีระดับการปฏิบัติในการจัดการเพื่อการอนุรักษ์โบราณวัตถุของวัดปราสาทสิทธิ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรีไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ดังนั้นจึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ในทุกประเด็น ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูสิทธิปัญญากร (ทองลอย ธนพลญ์) (2566) ได้วิจัยเรื่อง แนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานทางพระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ

ในจังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ และรายได้ ของประชาชน ไม่ส่งผลให้เกิดความแตกต่างในการมีส่วนร่วมด้านการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ

3. ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการจัดการเพื่อการอนุรักษ์โบราณวัตถุของวัดปราสาทสิทธิ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี พบว่า วัดขาดมาตรฐานในการป้องกันและควบคุมการทรุดตัวของดิน ขาดการเฝ้าระวังอัคคีภัยและการลอบวางเพลิง ขาดการเผยแพร่ความรู้ด้านการอนุรักษ์โบราณวัตถุอย่างทั่วถึง และขาดบทบาทเชิงรุกในการประสานหน่วยงานราชการ ส่วนข้อเสนอแนะคือควรพัฒนามาตรการป้องกัน ความเสี่ยงด้านโครงสร้างและอัคคีภัย เสริมสร้างการให้ความรู้แก่ประชาชนผ่านกิจกรรมทางศาสนาและ สื่อชุมชน ส่งเสริมภาวะผู้นำในการศึกษาดูงาน และจัดระบบการแจ้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นรูปธรรม ผลการวิจัยดังกล่าวอธิบายได้ว่า ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการเพื่อการอนุรักษ์โบราณวัตถุของวัดสะท้อน ถึงข้อจำกัดด้านมาตรฐานความปลอดภัย โครงสร้างพื้นฐาน และกลไกการสื่อสารเชิงความรู้กับชุมชน รวมถึง การประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐที่ยังขาดความเป็นระบบ ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับ งานวิจัยของพระปลัดปัญญา อุตตมวิโส (อุตมวงศ์ศิริ) (2566) ที่ได้วิจัยเรื่อง การจัดการอนุรักษ์โบราณสถาน ของวัดเจติยาราม อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี ซึ่งพบว่า วัดประสบปัญหาด้านการจัดการความเสี่ยง การขาด มาตรการด้านความปลอดภัย และการมีส่วนร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อันสอดคล้องกับประเด็นปัญหา และข้อเสนอแนะด้านการพัฒนามาตรฐานการอนุรักษ์โบราณวัตถุอย่างเป็นระบบ

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิจัยเรื่องนี้ สามารถสังเคราะห์องค์ความรู้เชิงระบบจากข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยสะท้อนให้เห็นถึงการจัดการเพื่อการอนุรักษ์โบราณวัตถุของวัดปราสาทสิทธิ์ อำเภอ ดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

จากภาพที่ 1 แสดงให้เห็นว่า การจัดการเพื่อการอนุรักษ์โบราณวัตถุของวัดปราสาทสิทธิ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี มีองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย (Body of Knowledge) ดังนี้

องค์ความรู้จากการวิจัยพบว่าการจัดการเพื่อการอนุรักษ์โบราณวัตถุของวัดปราสาทสิทธิ์ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีความโดดเด่นในด้านความร่วมมือกับหน่วยงานราชการและการดูแลรักษาเชิงกายภาพ แต่จำเป็นต้องยกระดับการถ่ายทอดองค์ความรู้แก่ภาคประชาชนให้เข้มข้นขึ้น ในด้านความแตกต่างทางสังคมพบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลทั้งเพศ อายุ การศึกษา และอาชีพ ไม่ส่งผลต่อระดับการจัดการอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งสะท้อนถึงความเป็นเอกภาพและความตระหนักร่วมของคนในพื้นที่ต่อมรดกทางวัฒนธรรม ประเด็นที่ทรงคุณค่าที่สุดคือการค้นพบแนวทางการบริหารความเสี่ยงแบบบูรณาการที่เน้นการป้องกันเชิงรุก โดยเฉพาะการสร้างระบบมาตรฐานเพื่อป้องกันอุทกภัยและอัคคีภัยร่วมกับภาคีเครือข่ายภายนอก ซึ่งถือเป็นกลไกสำคัญที่จะช่วยรักษาโบราณวัตถุให้คงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนสืบไป

สรุปและข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ด้านการดูแลรักษาโบราณวัตถุ คณะสงฆ์และวัดปราสาทสิทธิ์ควรกำหนดมาตรการดูแลรักษาโบราณวัตถุอย่างเป็นระบบ เน้นการป้องกันความเสื่อมสภาพและจัดทำทะเบียนข้อมูลเพื่อการติดตามอย่างต่อเนื่อง
2. ด้านการให้ความรู้ในการอนุรักษ์โบราณวัตถุแก่ประชาชน คณะสงฆ์และวัดปราสาทสิทธิ์ควรส่งเสริมการเผยแพร่ความรู้และสร้างจิตสำนึกผ่านกิจกรรมทางศาสนา การอบรม และสื่อชุมชนอย่างสม่ำเสมอ
3. ด้านความร่วมมือในการอนุรักษ์โบราณวัตถุกับหน่วยงานราชการ คณะสงฆ์และวัดปราสาทสิทธิ์ควรพัฒนาความร่วมมือเชิงบูรณาการด้านวิชาการ มาตรฐานการอนุรักษ์ และการบูรณะซ่อมแซมเพื่อความยั่งยืน

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. ด้านการดูแลรักษาโบราณวัตถุ คณะสงฆ์และวัดปราสาทสิทธิ์ควรจัดทำทะเบียนโบราณวัตถุ ตรวจสอบสภาพเป็นระยะ และกำหนดมาตรการป้องกันความเสียหายจากสิ่งแวดล้อมและภัยพิบัติอย่างชัดเจน
2. ด้านการให้ความรู้ในการอนุรักษ์โบราณวัตถุแก่ประชาชน คณะสงฆ์และวัดปราสาทสิทธิ์ควรจัดกิจกรรมอบรม บรรยายธรรม และเผยแพร่ความรู้ผ่านสื่อชุมชน เพื่อสร้างความตระหนักและการมีส่วนร่วมของประชาชน
3. ด้านความร่วมมือในการอนุรักษ์โบราณวัตถุกับหน่วยงานราชการ คณะสงฆ์และวัดปราสาทสิทธิ์ควรประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการขึ้นทะเบียน บูรณะซ่อมแซม และติดตามประเมินผลการอนุรักษ์อย่างเป็นระบบ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรขยายขอบเขตการวิจัยไปยังวัดหรือพื้นที่ที่มีลักษณะทางประวัติศาสตร์และบริบทชุมชนที่แตกต่างกัน เพื่อเปรียบเทียบรูปแบบการจัดการเพื่อการอนุรักษ์โบราณวัตถุในมิติต่าง ๆ
2. ควรนำตัวแปรด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน เครือข่ายความร่วมมือ และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลมาเป็นกรอบในการศึกษา เพื่อพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์ที่สอดคล้องกับบริบทสังคมร่วมสมัย
3. ควรใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) เพื่อศึกษากระบวนการอนุรักษ์เชิงลึกและสร้างองค์ความรู้ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างเป็นรูปธรรม

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2549). 95 ปี แห่งการสถาปนากรมศิลปากร. กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์.
- _____. (2533). แผนแม่บทนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา. กรุงเทพฯ: บริษัท สำนักพิมพ์สมานันท์.
- เทศบาลตำบลประสาธสิทธิ์ จังหวัดราชบุรี. (2565). สภาพทั่วไปเทศบาลประสาธสิทธิ์. สืบค้นเมื่อ 20 กรกฎาคม 2567 จาก http://www.prasathsith.go.th/home/index.php?option=com_content&view=article&id=48&Itemid=59.
- พระครูสิทธิปัญญากร (ทองลอย ธนปญโญ). (2566). แนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานทางพระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดสุพรรณบุรี (ดุชนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมธวัช กนต์วิโร (ชัยธรรมภัทร์). (2566). แนวทางการอนุรักษ์โบราณสถาน วัดพระพุทธบาทราชวรมหาวิหาร จังหวัดสระบุรี (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระปลัดปัญญา อุตตมวโส (อุดมวงศ์ศิริ). (2566). การจัดการอนุรักษ์โบราณสถานของวัดเจติยารามอำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี (สารนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาเสถียร ถาวรธมโม (เกษชาชาติ). (2554). การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2537). สังคมวิทยาชุมชน: หลักการศึกษาวเคราะห์และปฏิบัติงานชุมชน (พิมพ์ครั้งที่ 3). ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สายันต์ ไพรชาญจิตร. (2548). การจัดการโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานโดยองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: บริษัท ศูนย์การพิมพ์แก่นจันทร์ จำกัด.
- Yamane, T. (1973). Statistics: An introductory analysis (3rd ed.). New York: Harper & Row.